

אתיקה מקצועית בעידן הדיגיטלי: עצות לאנשי המקצוע בתרפיה באמצעות יצירה והבעה

מאת: יהודית סיאנו, M.A, מטפלת ומדריכה בקליניקה פרטית, יו"ר ועדת האתיקה של י.ה.ת., מדריכה בפרקטיקום באוניברסיטת חיפה, מדריכה לפרויקט רב תרבותי "DROP IN – WIN WIN" בבית הספר לטיפול באמצעות אמנויות באוניברסיטת חיפה, בשילוב עם משרד הרווחה.

פרופ' גבי שפיר (2006) כותב: "המונחים אתיקה ואתיקה מקצועית מבלבלים מאוד. באתיקה הכוונה היא לאורחות חיים טובים ועד לעיון פילוסופי בשאלות מוסר". אתיקה מקצועית (לפי אסא כשר, 2003): "יתפסה סדורה של אידיאל מעשי של התנהגות במסגרת מקצועית שהיא מסגרת מוגדרת של פעילות אנשית מיוחדת". ושוב שפיר (2006): "כשאנו מדברים על כללי אתיקה, אנו מדברים על אידיאל, הרמות הגבוהות ביותר ששואפים אליהן. האידיאל מגדיר גם את הקבוצה המקצועית, ומסדיר את השייכות אליה."

❖ רוב הפגיעות האתיות נעשות מתוך בורות או, חוסר ידיעה ולא מתוך רשעות. זוהי מסקנה חשובה אשר נלמדה בקורס במרכז הארצי לאתיקה. אי לכך, אנו המטפלים מחויבים לדאוג להפצת מידע בנושא אתיקה, על מנת לתת אזהרה ברורה מפני מלכודות אפשרויות בגיוגל החוקתי והתקנוני.

❖ מי מאיתנו אינו רוצה להישאר בקשר טוב עם ילדים, נכדים ומטופלים (שהם "ילדים דיגיטליים", ראו במאמרו של עופר צור שמוזכר בהמשך)? מי אינו מרגיש מחויב כלפי האתיקה שלנו, כלומר "לשמור על רמה מקצועית נאותה"?

❖ גיודי וייזר (Weiser, 2009) קוראת לארט תרפיסטים לא להישאר מאחור וטוענת שלשלב את הטכנולוגיה החדשה בתוך הפרקטיקה של הטיפול באמצעות אמנות, זו לא אופציה אלא חובה!

❖ עלינו להיות מודעים לשפת התרבות של הדור הצעיר, כי זו השפה בה הם מתקשרים. אני מניחה שאני לא לבד בקושי שלי בתור "מהגרת דיגיטלית".

❖ גדלנו על מסורת של חומרים מהמאה העשרים אשר הגדירו את התחום של טיפול באמצעות יצירה והבעה לאורך חמישים שנה בערך. יש הטוענים שהתועלת

במאמר הזה, נשתדל להבין יותר את שפת הכלים הדיגיטליים, ומשמעותם האתית. זו שפה זרה עבור חלק מדור ה"בייביבוס" (ילידי שנות הארבעים עד בערך שנות השישים). אך גם ה"ילידים הדיגיטליים" ימצאו כאן רעיונות שימושיים, כמו חומר למחשבה, מודעות לאתיקה והפנייה לאתרים מעניינים בנושא. נתחיל בתזכורת על החשיבות שבהתעדכנות אתית – מקצועית. החלק השני יעסוק בתשומת לב לגורמים השונים בתוך הטכנולוגיה הדיגיטלית ונכיר בהשפעתם על תחום הטיפול בכלל. החלק האחרון יעסוק בדיגיטליות בטיפול באמצעות אמנויות בפרט, בו נלמד על חוקרים בתחום שלנו ועל אתרים בתוך המחשב שכדאי לנו לבקר בהם.

מילות מפתח: אתיקה, הטכנולוגיה הדיגיטלית, מהגרים דיגיטליים וילידי דיגיטליים, שפת התרבות של הדור הצעיר, מודעות לסכנה וזהירות בשימוש בכלים דיגיטליים.

במדריך האתיקה של י.ה.ת.

כתוב בסעיף ד. על "מקצועיות", על חשיבות שמירת הרמה המקצועית: "8. על המטפל ביצירה והבעה לשמור על רמה מקצועית נאותה באופנות הטיפול, בתחומים הקשורים אליה ובאמנות שבה הוא עוסק". וברוח הקוד נוסיף: מטפל ביצירה והבעה העוסק בהוראה והדרכה ומשתמש באמצעים דיגיטליים ישים לב וידאג להתפתחות המקצועית של תלמידיו ומודרכיו, וידאג להתעדכן באפשרויות הדיגיטליות ובשיח המרחב הדיגיטלי, תוך שמירה קפדנית על האתיקה המקצועית. מטפל ביצירה והבעה ישים ליבו ומודעותו לסכנות הטמונות בשימוש באמצעים דיגיטליים וינהג במשנה זהירות בשימוש באמצעים אלה. (לפי הצעת ועדת האתיקה מ- 16.10.2012).

מבלים אונליין, ב צ'אט, ברשתות חברתיות עם חברים וירטואליים. בסעודות, וכו'.	מבלים אונליין, ב צ'אט, ברשתות חברתיות עם חברים וירטואליים. בסעודות, וכו'.
מהגרים דיגיטליים	ילידים דיגיטליים
מעריכים שפה של ממש.	משתמשים בסמס והודעות מיידיות בקצרנות "cu tomorrow, luv ya."
מספרים לחברים על טיול בטלפון או דרך צילומים.	מספרים לחברים על טיול באמצעות אלבום אונליין.
משתמשים באינטרנט כדי להשיג מידע.	משתמשים ברשת כדי לבלות בחברה, לשחק, להתבונן ווידאו, מופעים וכו'.
חושבים שהצעירים מבזבזים את חייהם אונליין.	צדדים רבים של החיים מתרחשים אונליין בלבד.
חושבים שהאינטרנט – זה לא החיים האמיתיים.	אינטרנט – זה אמיתי, ולעתים קרובות יותר מהנה מאשר החיים מחוץ לרשת.
משימה אחת או הנאה אחת בבת אחת.	כמה משימות או פעילויות מהנות בבת אחת: צופים בטלוויזיה, סמס, לימודים.
דאגות בטיחותיות: חטיפה, תקיפה, שוד.	דאגות בטיחותיות: טקסט או תמונות בעלות מסר מיני מוחצן, הטרדה מאיימת ברשת, גנבת זהות, חדירה לתוך הפרטיות (חטיפה של חשבון באימייל או באתרים של הרשת).
ספרים, כתבי עת מודפסים.	כתבי עת און-ליין.
מכתבים לעיתון.	בלוגים פוליטיים.
צורך בפרטיות.	חשיפה אישית בפייסבוק ויוטיוב.
מתחושת העצמי והעולם.	תחושת העצמי והעולם שונה מתחושת העצמי והעולם.

החושנית ביצירה שוללת שימוש של מחשב. אך אחרים רואים בנגישות הטכנולוגיה הדיגיטלית המתפתחת יתרון אדיר במיוחד לדור הצעיר שבין מטופליהם. תרפיסטים מכל התחומים יכולים לאמץ את המדיה הדיגיטלית לתוך הקליניקה שלהם, במקום להיות מאוימים ולהימנע וזאת לטובת ביטוי עצמי של מטופלים רבים שאולי ירגישו שבתם הוא המחשב.

אתיקה במקצועות הטיפול בעידן הדיגיטלי

עופר צור (Zur, 2012) כותב: "אם נולדנו לפני 30 או 40 שנה ויותר, אז אנחנו "ילידים אנלוגיים". עידן הדיגיטלי עבורנו ארץ זרה, אלא אם אנחנו כמו סטיב ג'ובס או ביל גייטס, אצילי הטכנולוגיה." תמיד נישאר "מהגרים דיגיטליים", כמו איזה מבטא שתמיד יהיה דבוק אלנו. יש המסתגלים ויש הנמנעים (כמו העולים היקים משנות השלושים של המאה הקודמת, שלא למדו עברית). לעומת "ילידים דיגיטליים" שנולדו לתוך העולם האינטרנטי ובאצבעות הזעירות שלהם כבר שולטים בגיל שנה/שנתיים במשחקי הטלפון החכם (ה-Smartphone).

הבדלים בין הדורות: (לפי Zur & Zur, 2010)

מהגרים דיגיטליים	ילידים דיגיטליים
מעדיפים לדבר בטלפון או באופן אישי.	מעדיפים לתקשר דרך סמס, צ'אט, פייסבוק, משחקים וכדומה.
מצמצמים בסמס.	מסמסים יותר מאשר מטלפנים: 47% מסוגלים לסמס בעיניים עצומות.
התרגלו ואוהבים ספרי הוראות עם צעדים ברורים.	ספרי הוראות לא עושים להם את זה, הם מבינים באופן אינטואיטיבי.
הם מניחים שעליהם לעלות בסולם במקום עבודתם, באופן ליניארי ובקריירה אחת.	מתנסים בקריירות רבות, רוצים איזון בין משפחה, חברים, פעילויות ועבודה. מעדיפים שעות גמישות, הזדמנות לבצע עבודה מרחוק, כמו מתוך בית קפה או בסופי שבוע.

עלינו להיות ערים לכך שהתרבות האינטרנטית כבר חדרה לתוך הקליניקה. כתוצאה מכך אנחנו זקוקים להנחיות שתעזורנה לנו בניווט בטרטוריה החדשה הזאת. חשיפה עצמית, סודיות, גבולות וקשרים דואליים - אלה נושאים מוכרים שמקבלים צורה לא צפויה, כשהם מתגלים דרך הטכנולוגיה האינטרנטית. אם נשאר בעמדה נוקשה ושחצנית ונצהיר על כל זה כ"לא מותאם", או "לא אתי", אז אנחנו נשארים נאמנים למסורת שהיא, עבור המטופלים המתבגרים למשל, כבר מזמן התרוקנה מתוכן. עם מטופלים נכים שלא יכולים לעזוב את הבית, או בתור התערבות בשעת חירום, או במקרה של מגורים ועבודה במקום

לפי צור (Zur, 2012), לפני כל טיפול, כל מטופל חותם על חוזה שמכיל את המדיניות במקום, הסכמה מדעת ואת המשפט הבא: "יתכן שדר' צור יערוך חיפוש ברשת על מטופלי לפני תחילת הטיפול או במהלכו. אם יש לך שאלות בנוגע לנוהג זה, בבקשה תביא את זה לדיון אתנו."

פייסבוק ורשתות חברתיות

יש להניח שלכמה ממטופלים שלך יש עמוד פייסבוק וסוגית הפייסבוק חשובה מאוד כסוגיה קלינית ואתית לכל מטפל, במיוחד כסוגיה המתייחסת לגבולות ויחסים דואליים.

❖ האם יש לך עמוד פייסבוק?

❖ כמה לחשוף מחייך הפרטיים?

❖ האם לנצל את האפשרות ולהבדיל מה להראות לחברים, משפחה ומה למטופלים?

❖ איך תגיב למטופל שרוצה להיות "חבר"?

צור (Zur, 2012): "בתקופה שלכל עסק מצליח יש נוכחות און ליין – מי שבוחר לא להיות שם, נלחם בקדמה ואפילו מטומטם. עמוד כזה יכול להיות לגמרי מקצועי: להכיל סמינרים, ספרים, מידע על מרכז טיפולי או גישה טיפולית." צור מציע לעצב את הפייסבוק באופן צנוע – ללא צילומים על סקי או בביקיני, אם כי התרפיסטים הילידים טוענים שגם לתרפיסט זכות להיות אדם עם חיים אישיים, כמו ללבוש ביקיני ולשתות בירה. זוהי פעילות חוקית, אתית ורגילה. ומה בקשר לאפשר למטופלים להיות "חברים" שלך? הצעה: בחוזה הטיפולי להוסיף "לא מתקבלת הזמנה לפייסבוק." (סוגיית קשר דואלי). גם במקרה זה, אנו צריכים ראיה קדימה וזהירות מנוקשות. וגם טקט, כמו בכל העבודה הטיפולית.

כתובת אלקטרונית

כיום, תוך דקות ניתן לפתור עניינים סידוריים, מה שלפני זה לקח שעות וימים.

❖ מה לעשות עם צעקת הצילו? כמו במסר בשתיים בבוקר: "אני לא יכול יותר!!!" לשלוח מייל בחזרה, להתקשר בטלפון, להתקשר לאמבולנס, למשטרה...?

❖ מה לעשות, אם המטופל כותב מכתבים מאוד ארוכים?

❖ מה לעשות עם שאלות טיפוליות במייל, עם ציפייה לתשובה מיידית?

❖ האם לקרוא ולענות שייד למחויבות שלנו, כמו להופיע בזמן לפגישות ולהיות אמפתי.

מאוד מרוחק, הרשת האינטרנטית כבר מזמן הוכיחה את עצמה כמקור יעיל ומשפיע לטובת בני אדם סובלים.

גוגל

בימים שעברו – לדעת משהו על המטפל היה מחשיד ואפילו פסול – כי זה היה מפריע להעברה הקדושה! כיום מידע זה שייך לשיווק. נפתחה סוגיה חדשה של חשיפה. רבים מאתנו בטח נדהמים לדעת עד כמה המטופלים יכולים לגלות עלינו דרך הרשת, בלי הסכמתנו ואפילו בלי ידיעתנו. רוב המטופלים מחפשים בגוגל חומר עלינו, לפני, בזמן וגם אחרי הטיפול. השאלה היא לאו דווקא, אם לקיים נוכחות ברשת – כי נוכחות קיימת! אלא: איך נסתדר באופן ישר ואתי עם מסר של מקצועיות, אכפתיות וקומפלטיות. האם זה אתי לברר בגוגל על מטופל? המטופלים הצעירים בטח חושבים אותנו למוזרים אם לא נעשה את זה! אני "מגוגל", משמעו אני קיים!

אך יש גם כאלה שירגישו פגועים אם יחשבו שהמטפל שלהם הוא מציץ דיגיטלי. התשובה היא כמו בסוגיות אתיות אחרות: אין תשובה. יש מצבים, בהם זה נכון לעשות חיפוש בגוגל אחר מטופלים, אם המטפל, למשל, חושד במטופל שהוא מתחזה. זה יכול להיות נכון גם לאתר את הדף שלו בפייסבוק. לדוגמא, במקרה בו מנסים להבין אם המטופל בסיכון אובדני – וכך אולי ניתן להציל חיים. או עם יש לנו עסק עם מטופל חדש שהוא פסיכופאת מסוכן (וכך אולי להציל את חיי המטפל/ת). יש החושבים שנכון דרך הרשת לגלות מידע שהמטופל מסתיר בטיפול – כמו חיים כפולים. לדעתי, זכותו של המטופל להסתיר ממני את מה שהוא רוצה שלא אדע (עם בניית האמון, והתפתחות הקשר הטיפולי, הסוד יצא, אם חשוב שיצא) – שוב התשובה היא: "זה תלוי" (כל מקרה לגופו).

לכן חשוב לשאול את השאלות הבאות:

❖ האם אתה מרגיש נוח מבחינה מקצועית ואתית להשתמש בגוגל?

❖ איך המידע שהשגת דרך החיפוש ברשת ישפיע על התהליך הטיפולי ועל הקשר הטיפולי?

❖ האם עליך לידע את המטופל שחיפשת עליו?

❖ האם בדו"ח הטיפולי יש להזכיר את החיפוש?

❖ איך תנהג עם מידע שנודע לך מהגוגל ולא מהמטופל?

❖ האם חשוב לנסח טופס הסכמה לגוגל?

כל מטפל בטח חושב שכל שימוש במסרונים חצוף באופן משווע במהלך המפגש הטיפולי, הן בוידאו והן בדיבור בטלפון. אך בשביל הילדים הדיגיטליים זה כמו אוויר לנשימה. האם אנחנו רוצים להיות כמו ההורים והמורים ולהגיב בהתפרצות זעם על כך שלא שמים לב אלינו? כמו עם כל דבר, המפתח הוא כושר הבחנה וזהירות. לפעמים הפרעות אלה הם הזדמנות טיפולית נדירה. לפעמים נפתחת הבנה עמוקה ושונה, כששומעים איך מטופל מדבר בטלפון עם אחרים. זו הזדמנות לשים לב לחלק אחר בו שעולה, שאחרת אולי לא היה נחשף.

הצד האפל של הרשת

כמטפלים אנו חשופים למצבים בהם מטופלים כועסים עלינו, לפעמים בעוצמה קיצונית. בעולם של היום הם יכולים לבטא את רגשותיהם השליליים ביחס אלינו ברשת. זה עלול להביא לתוצאות הרסניות. תוך שעות יכולות להיות יותר מ-50 הודעות שליליות ברשת. אלה עלולות להיות מופצות אל בלוגים אחרים וחדרי צ'אט. זה לא קורה הרבה, אבל הנשק הדיגיטלי הוא כלי מפתח לפגוע, בין אם המידע המופץ הינו אמיתי או בדוי.

מה עושים אם מגלים מידע שקרי, מוטעה, של הסתה שפורסם על ידי מטופל?

❖ בכל מקרה אל תתקשר אל המטופל, כי זה יעודד התקפות נוספות. אולי תרצה לפרסם בבלוג שלך מאמר בו אתה מפרק טענות אלה. זכותך להתגונן אך תצטרך להיות זהיר בגלל מגבלות הסודיות.

❖ תתייעץ. זה לא אתי לתבוע מטופלים אך אפשר לבקש מעמיתים, מדריכים, מרצים וכו' לכתוב המלצה כנגד. לפעמים כדאי להניח לזה.

יש ארגון להגנת הצרכן (<http://www.privacyrights.org/>) שמספק עצות.

❖ חשוב: אם תגיב לכל הסתה בטרם עת, או לא ביעילות, תוכל לגרום ליותר נזק לכן: התייעץ התייעץ התייעץ!

שכל ישר ופשוט יכול לשמור עליך בפני סכנות של חשיפת יתר. אינך יכול לתקן את מה שאינך רואה:

❖ חפש מידע אודות עצמך באופן סדיר באופן כזה שתשתמש בשילובים שונים של שמך. יש גם שרות של "Google Alert" שמודיע לך בכל פעם שיש דבר חדש עליך ברשת. (<http://www.google.com/alerts>)

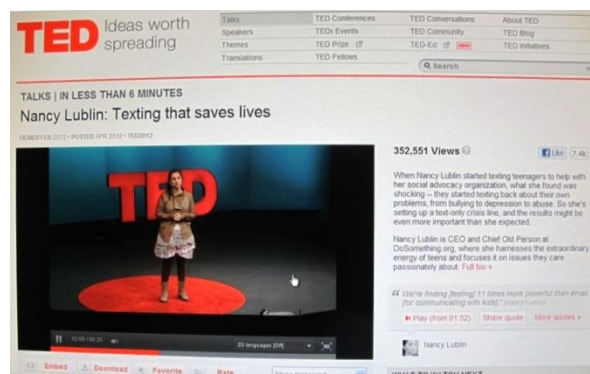
מטפלים רבים מכניסים לתוך החוזה: תשובה תוך 24 או 48 שעות בימי חול. המלצת צור(2012): "לכל אימייל – הנכנס והיוצא מצורף מסר: לא להשתמש באימייל במצב חירום! דרי צור עונה מתי שזה נראה לו נכון וגם בודק מיילים לא על בסיס יומי ולפעמים לא במשך שבועות."

קידוד: יש שיטות שניתן לקודד אותם (שאל את המומחה) – אבל זה מאוד מסבך את העניין שהיפוי בו הוא פשטות הטיפול בו. היות והאימייל הוא חלק בטיפול – יש לקבוע איזה חלק הוא תופס – אדמיניסטרטיבי בלבד או תקשורת (ואז לקודד). שאלות כאלה כדאי להבהיר עם המטופלים מראש – גם אם זה חלק בטיפול – להבהיר מראש כמה זה יעלה. אלה נושאים של גבולות מקצועיים ודאגה לבטיחות. יש לזכור שבני אדם לא אוהבים גבולות ויש כאלה שממש לא אכפת להם מסודיות. אנחנו, המטפלים, אחראים על נושאים אלה. לכן, יש להעלות את הנושא הזה מידי פעם ולדסקס אותו לכל אורך הטיפול.

מסרון (SMS) וטלפון סלולארי

הדרך הטובה ביותר ולפעמים היחידה להשיג את הנוער היא דרך המסרון. לרוב הם אינם מגיבים למיילים, אבל תמיד(!) הם עונים למסרון, אל חבריהם ולפעמים אפילו גם להורים ולמטפלים. תקשיבו שש דקות להרצאה הבאה:

http://www.ted.com/talks/lang/en/nancy_lublin_texting_that_saves_lives.html

לנו, למהגרים הדיגיטליים נראה לפעמים שמסרונים הם סתם "לא אתיים". יש להכיר בעובדה שהם תקשורת מהירה ופשוטה ואולי הדרך היחידה להגיע אל מטופל צעיר שרוצה למשל להתאבד. שוב למצוא שיטה איך לתעד מסרונים עם תוכן רלוונטי לטיפול. כדאי גם להזהיר את המטופלים שבמסרים אלה יש סיכון לסודיות.

השימוש במתקנים דיגיטליים בתוך מפגש טיפולי

❖ מיד אחרי שנרשמת תהיה מוכן לשיטפון, אחר כך זה נרגע.

להרגיש בבית בארץ הדיגיטלית

עלינו, המהגרים הדיגיטליים למצוא דרך לכבד את הטריטוריה הלא מוכרת, בדיוק כפי שהיינו נוהגים אם היינו מטפלים באנשים מתרבויות אחרות. מאז תחילת עידן התרפיה לפני יותר ממאה שנה, השיטות ואפילו כללי אתיקה כל הזמן משתנים, יחד עם השינוי החברתי והתרבותי. אם ברצוננו לעשות את עבודתנו כראוי, עלינו להראות למטופלים שלנו שאנחנו תושבים של המאה ה-21.

כמובן שמה שצריך להדריך אותנו בעבודתנו זו האמת בכל הנוגע לקשר בין מטפל למטופל. טיפול נשאר קשר אישי, פרטי, בו בטיחות, בטחון רגשי, אמון, וסודיות הם חיוניים. עם תשומת לב, התחשבות וזהירות מסוימת, אולי נוכל להרגיש בנוח ובבית בארץ הדיגיטלית ומי יודע? אולי אפילו נוציא דרכון כאזרחים? (כזכור, רוב החומר הנ"ל נלקח מתוך מאמריו של עופר צור, 2010 ו-2012).

אתיקה במקצועות הטיפול באמצעות יצירה והבעה

בעידן הדיגיטלי

טיפול באמצעות אמנות דיגיטלית הינה דרך טיפולית של הבעה ויצירה בטכניקות מוכרות בתחומים השונים, הטיפול דומה לטיפול שאנו מכירים אך בהבדל אחד: הוא מתבצע דרך אמצעי תקשורת (Media) חדשה ובעזרת מכשירים דיגיטליים. המטופלים בטיפול יוצרים ציורים דיגיטליים, צילומי ווידאו עם מוזיקה, סיפורים, מחזאות, מחול ועוד. ניתן למצוא ברשת תשובות, הקלה ממצוקות, שיתוף והשתייכות לקבוצת שווים.

מתוך מאמרו של Influence of new media network on Art Therapy: P.T. Campbell (2011)

אין צורך להיות מומחה, מספיק ידע בסיסי בניהול מחשב. כפי שידוע לנו גם אין צורך להיות אמן.

Ginger Poole, מטפלת באמצעות אמנות יוצרת יחד עם מטופלים ישירות לתוך מחשב נייד. היא משבחת את האפליקציות (software applications) המגוונות שקיימות שמאפשרות ליצור ציורים, להפעיל מניפולציה על צילומים וליצור אנימציה. היא טוענת שפעילות זו במיוחד עוזרת לסובלים מחרדות, דאגות בקשר לאימוץ, אוטיזם, דיכאון, תוצאה של גירושים, אובדן ושכול ומחלה כרונית (בעזרת האיפד).

מלקיודי (Malchiodi, 2009) מטפלת באמצעות אמנות, אמנית, חוקרת וסופרת, מציינת בבלוג שלה תוכנה שעוזרת לה מאוד בעבודתה עם אוכלוסייה מספקטרום האוטיסטי: Sketch-Up/Project Spectrum. היא כותבת שתוכנה זו נחקרה מחוץ לתחום של טיפול באמנויות ויצאה יעילה במיוחד עם ילדים אוטיסטים. רבים, לפי דבריה, מדווחים שציור עם עפרון זה "מכאיב", אך לצייר עם תכנה Sketch-Up הם נהנים.

במאמר של מלקיודי (Malchiodi, 2009) "טיפול באמצעות אמנות פוגש אמצעי תקשורת דיגיטליים ורשת חברתית" היא מציינת שיותר ויותר מטפלים משתמשים בוידאו (דיגיטלי) כדי להקליט ולהראות אחר כך את ההקלטה למטופל. לדעתה, כלי זה הוכיח את עצמו בטיפול בסימפטומים הקשורים לטראומה, כמו הימנעות ודיסוציאציה, הן עם ילדים והן עם מבוגרים. בנוסף לזה היא מדגישה את האפשרויות שנוצרו דרך האינטרנט בטיפול בעזרת אמנויות, המגדילים את הפוטנציאל לעזור ליותר מטופלים. (הערה: אני הייתי מעריכה אם כל אלה שכותבים כמה שכלי זה או אחר עוזר, היו מפרטים מה בדיוק כל כך שימושי בו. אם יש בין הקוראים מי שיכול להעיר לנו בנידון – אשמח).

קמפבל (Campbell, 2011) מדגיש שיש עדיין מקום רב לדיון בסוגיות חוקתיות ואתיות סביב ההתפתחות הזאת ומוסיף שההתפרצות של המולטימדיה הקפיצה את הטיפול באמצעות אמנות לתוך תקופה בה הוא כבר לא מוגבל לחומרים המסורתיים או לנחיצות של חדר הטיפול הסגור.

דבורה גרה (Greh, 1986) אחת החלוצות בהתפתחות התחום, כותבת שיש להבין שהמפגש האידיאלי של טיפול באמצעות אמנות מאפשר הבעה חופשית של הרגשות הפנימיים של המטופל. היא שואלת, איך זה יכול להיות, אם המטופל מרגיש מאוים או אפילו מפחד לעשות טעות. לדבריה מטופליה הסכימו להסתכן ולהתנסות במחשב והמוכנות לא לדאוג משגיאות, לחקור והתנסות היא גורם גורלי בתהליך המרפא עם המטופל.

היה כבר מבוסס. מוניקה גרה בקצה המערבי של קנדה הענקית (BC), כאשר הבוגרים שלמדו אצלה בבית ספר טיפול באמצעות אמנות, מפוזרים על פני המדינה כולה. חלקם עובדים במקומות מאוד מרוחקים מכל אזור מגורים ומכל מדרך פוטנציאלי, ומשרתים אוכלוסיות כפריות כמו שבטים של First Nation People (אינדיאנים) ואינוים (אסקימוסים) נידחים. אין סיכוי שתפסיטים אלה יגיעו באופן סדיר למדרך מוסמך. בעבר, מוניקה פיתחה שיטות בגישה הפנומנולוגית, להזרחה עצמית כאשר יש מפגש עם מדרך פעם בזמן מוקצב.

בניסיון להדרכת אונליין, היא גילתה שכוחות אישיותיים חדשים של המודרכים באו לידי ביטוי: המודרכת התכוננה טוב, היא ארגנה את שאלותיה בקשר למטופלים ואת צילומי היצירות ושלחה אותם מראש. "קבענו מפגש דרך הטלפון. לא היה בזבז זמן. המודרכת חשבה מראש על מה שרצתה לשאול ועל מה לדבר. בו זמנית התבוננו שתינו על היצירות על המסך. עבורי כמדריכה היה קשה יותר לעבוד עם העברה. לשים לב לרמזים גופניים לא התאפשר לי. אך נעשיתי יותר מכווננת לצליל בקול, להיסוס ולפערים בדיאלוג." לדבריה גם מודרכות נוספות משתמשות בהדרכה באופן מאוד יעיל והופכות לתרפיסטיות באמצעות אמנות טובות מאוד. מוניקה למדה להכיר בערך של תהליך ההדרכה דרך האינטרנט.

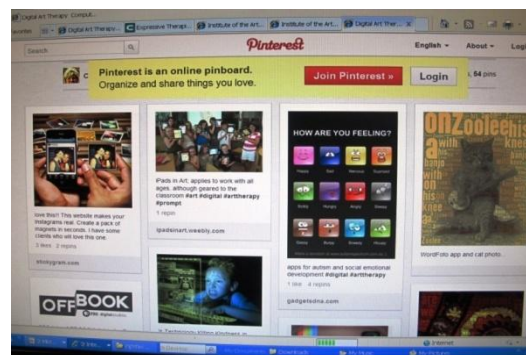
כללים, תהליך וציפיות:

המודרכת מדווחת פעם בשבוע (או פעם בשבועיים – בהתאם להסכמה) על פגישות או אי-פגישות (אם המטופל לא מופיע), שולחת צילומי היצירות (אם הן תלת ממדיות – אז צילומים מזוויות שונות), חומר כתוב על התצפית בתהליך, התגובה הרגשית ותאור כללי על מה שהתרחש. על כל דיווח להכיל שלוש שאלות רלוונטיות. המדריכה מגיבה ליצירות ולדיווח הכתוב באמצעות פגישות טלפון (Skype) פעם בשבוע או פעם בשבועיים. ההדרכה יכולה להכיל פעילות הדרכתית מבוססת על אמנות. ניתן לשלב הנחיות ליצירה או להמליץ על תגובות יצירתיות ספונטניות אחרי פגישת הטלפון. שילוב היצירות של המודרכת עצמה מעלה חומר רגשי, פיזי ולא מודע על פני השטח. אפשרות זאת גם עוזרת למודרכת בתוך התהליך, כשהיא יוצרת וכותבת על היצירה של עצמה והמדריכה משמשת כעדה. יתכן שזה יעלה שאלות והרהורים נוספים. קשר ישיר – במקום קונקרטי - עם המודרכת עוזר כדי לפתח את היחסים ביניהן. מומלץ להיפגש פנים מול פנים בהתחלה ומידי פעם לאורך התהליך.

שיקולים שימושיים ומגבלות האחריות:

ניתן להתעדכן ברשת של LinkedIn בקבוצת Digital Art Therapy שמונחת על ידי מומחית בשם Ginger Poole, מתנהלת שם קבוצת דיון תוססת. פינטרסט (מאנגלית: Pinterest) היא רשת חברתית דמוית לוח מודעות. השירות מאפשר למשתמשיו ליצור ולנהל אוספי תמונות משלהם. מטרתו המוצהרת של האתר היא "לחבר בין כל האנשים בעולם באמצעות 'דברים' שמעניינים אותם" (ויקיפדיה). כדאי גם לקרוא את מאמרה של מלקיודי (Malchiodi, 2012) על טיפול באמצעות אמנות של הפינטרסט.

אני ממליצה להתעניין בלוח מודעות של "Digital Art Therapy / Computer Art Therapy" <http://pinterest.com/cathymalchiodi/digital-art-therapy-computer-art-therapy/> המידע הרב והגירויים המגוונים שם מראים כי – השמיים הם הגבול!

טיפול בהבעה ויצירה באמצעות האינטרנט:

דרך זו מאפשרת להגיע אל אנשים שאחרת לא היו יכולים להגיע אל טיפול. הסיבות יכולות להיות מחלה, מוגבלות, ילדים קטנים בבית או מרחק גדול מכל מרכז טיפולי. יש גם המעדיפים את המקום המאוד פרטי ומרגישים יותר בנוח מול תקשורת אלקטרונית מאשר מול תקשורת של פנים מול פנים. יכול להיות שמטפל שבא לקראת מטופל כזה, ירכוש את אמונו ויוכל כך ליצור קשר ראשוני ובהמשך לעורר את סקרנותו ומוכנותו של מטופל לעבור לקשר "קונקרטי", כלומר, פנים מול פנים.

הדרכה בהבעה ויצירה באמצעות האינטרנט:

בספרה 2011 של Monica Carpendale על הדרכה בטיפול באמצעות אמנות היא מקדישה פרק להדרכה און ליין (דרך האינטרנט) ומתארת בו את חשדנותה ההתחלתית כאשר חשבה שהדרכה איכותית דורשת מפגש פנים אל פנים. מתוך אילוצים היא בחרה לתת לשיטה זו סיכוי, לפחות לאלה שהקשר איתם

דיון

הדיון האתי על ההשפעה העצומה של תחומי התקשורת בעידן הדיגיטלי על המקצועות של טיפול באמצעות יצירה והבעה חייב לקבל מקום מכובד. עלינו להתקדם עם האבולוציה המתמשכת של הטכנולוגיה. אם נרצה להעביר את הטיפול באמצעות אמנויות אל הדור הבא, אזי יש צורך בפתחות וקבלה של הקידמה הטכנולוגית על מנת לחקור ולבדוק דרכים חדשות לכלים אלטרנטיביים. מאחר ונוכחות המחשב גדלה בעבודתנו ובחיינו הפרטיים, הכרחי שהמטפל באמצעות אמנות לא יתעלם אלא יעודד את השימוש במחשב ככלי טיפולי. מתוך הבנה זו יפתחו אפשרויות רבות.

במאמר זה ניסינו להעיר את תשומת לב החברים למקצוע לחובה שלנו ללמוד ולהתעדכן. כל קליק באתר אחד פותח עוד אתרים רבים. המכשירים הדיגיטליים מספקים לנו דרך להעשיר את ארגז הכלים שלנו, אך הם גם מציפים. כדאי לזכור שניתן להיעזר בהם תוך זהירות, התייעצות ומודעות. הגענו לנקודה בה רעיונות יצירתיים של העתיד יכולים להצטלב עם המציאות של היום.

כיוון שהטכנולוגיה משתנה ומתחדשת כל רגע, מאמר זה אינו אלא תרומה התחלתית, והזמנה להשתתפות בהמשך החשיבה המצפונית, המוסרית, והאתית – המקצועית.

ביבליוגרפיה

- כשר א. (2003). אתיקה מקצועית. מתוך: ג. שפיר, י. אכמון, ג. וייל (עורכים). סוגיות אתיות במקצועות הייעוץ והטיפול הנפשי. ירושלים: הוצאת מאגנס: פרק 24.
- מדריך האתיקה של י.ה.ת. באתר של י.ה.ת. <http://www.yahat.org>
- שפיר ג. (2006). עקרונות של אתיקה מקצועית במקצועות הטיפולים בכלל ובטיפולים באמצעות יצירה והבעה בפרט. טיפול באמצעות אמנויות. כתב העת של י.ה.ת. האיגוד הישראלי לתרפיה באמצעות הבעה ויצירה – כרך 4 – חוברת מס' 1.

קודם כל: יש להגדיר את מגבלות האחריות. חשוב שמדריכה סטודנטים דרך הרשת תקבל על עצמה אחריות חוקתית וקלינית. כדאי לנסח הסכם המגדיר את האחריות ואת התהליך המתוכנן ולהחתים את הנפשות הפועלות, לפני שמתחילים לשלוח מידע רגיש. יש לסלק או להסוות כל מידע שחושף זהות מכל החומרים ששייכים למטופלים ולטיפול, כדי להגן על הסודיות של המטופל. לאחר העיון בחומר והמפגש (דרך Skype או טלפון) יש למחוק את הקובץ ואת המייל.

סודיות:

על המדריכה למחוק את כל הקבצים המכילים יצירות ורישומים, לאחר המפגש ההדרכתי. אין לשמור או להחזיר כל חומר.

יתרונות להדרכה און ליין:

- ניתן לבחור במדריכה בהתאם להתמחותה או הרקע הקליני שלה, בלי התחשבות באזור.
- זמן ההדרכה יכול להיות גמיש ולא דורש זמן נסיעה.
- ניתן לשמור על סודיות עם תשומת לב לצנעת הפרט וקשר ישיר דרך האימייל.
- ניתן להפחית חרדה: כמה מודרכות שגדלו לתוך העידן הדיגיטלי מרגישות פחות מתח כשהמדריכה איננה באופן מעשי.
- לכמה מהן יותר קל להתבטא במילים דרך הרשת, או להכין מראש את מה שברצונן להגיד או לשאול.
- יעילות ובהירות: הכתיבה המפורטת יכולה להיות צעד ראשון לקראת הדיון במפגש.
- לוותר על השערות, לתמצת: החיסרון כשאין את הרמזים של הבעה ויזואלית יכול להיחפז ליתרון, כלומר הוא יכול לספק גורם זהיר מפני דעות קדומות על האדם האחר.
- התקשורת זקוקה להבהרה כדי לשמור על הבנה הדדית.

לסיכום: להדרכה של פנים מול פנים יש יתרונות רבים, אך ניתן לספק הדרכה איכותית גם במתכונת רחוקה. אופן זה של הדרכה דורש יותר הכנה מצד המודרכת ואיכות שונה של התבוננות, הקשבה ותשומת לב אל הניואנסים מצד המדריכה. כאשר מספר המטופלים באמצעות אמנות שמועסקים בקהילות רחוקות וכפריות גדל, המתכונת הזאת יכולה לספק קרקע יציבה של תמיכה עבור אלה שאין להם אפשרות של הדרכה בסביבתם הקרובה.

- Poole, G. About Digital Art Therapy. Retrieved from http://gingerpoole.com/?page_id=79 (Purdue OWL, October 2012).
- Weiser, J. (2009) on Liz Beck's Art Therapy Blog. Retrieved from <http://www.lizbeck.net/ideas-resources>
- Zur, O. (2012). Therapeutic Ethics in the Digital Age. *Psychotherapy Networker*, July/August. Retrieved on July 16, 2012
- Zur, O. & Zur, A. (2010). Psychology of the Web & Internet Addiction - A GUIDE for parents and other adults who are concerned about how much young people spend on the computer (social networking sites, such as Facebook, instant messaging or online games) or those who want to learn more about Internet Addiction and Internet Gaming Addiction. Online Publication. Retrieved on September 2012 from <http://www.zurinstitute.com/internetaddiction.html>.
- Carpendale, M. (2011). Postcards from Afar: Online Supervision. In: *A Traveler's Guide to Art Therapy Supervision*. p.153-155. Trafford publishing.
- Campbell, P.T. (2011). Computer Supported Art Therapy. Retrieved from : <http://paulthomascampbell.wordpress.com> (Purdue OWL, September 2012).
- Greh, D. (1986). Using Computers in Secondary Art Education. *Art Education*, 39(6).
- Malchiodi, C. (2009). Art Therapy Meets Digital and Social Multimedia. Art therapy goes digital in the 21st century... well maybe. Retrieved: <http://www.psychologytoday.com/blog/the-healing-arts/200911/art-therapy-meets-digital-art-and-social-multimedia> (Purdue OWL, September 2012)
- Malchiodi, C. (2012). The Art Therapy of Pinterest. Pinterest is much more than just a virtual corkboard... Retrieved from <http://www.psychologytoday.com/blog/the-healing-arts/201208/the-art-therapy-pinterest>
- Malchiodi, C. Pinterest is an online pinboard. Retrieved from <http://pinterest.com/cathymalchiodi/digital-art-therapy-computer-art-therapy>
- Pinterest, Digital Art Therapy / Computer Art Therapy Retrieved on September 2012 from <http://pinterest.com/cathymalchiodi/digital-art-therapy-computer-art-therapy/>

לפניות בנוגע למאמר זה: יהודית סיאנו (M.A), דוא"ל, siano@netvision.net.il